

Szekeres Ágota - Horváth Endre: Befogadó közösségek szociometriai sajátosságai,
fókuszban az enyhén értelmi fogyatékos fiúk és lányok társas helyzetével

A hazánkban integráltan tanuló sajátos nevelési igényű gyermekek száma évről-évre emelkedik. Így a (gyógy)pedagógiai kutatások az együttnevelés számos aspektusát vizsgálták már: a folyamatban résztvevők véleményét, a befogadó és támogató intézmények körét a köznevelés terén, a felsőoktatási integrációt. Mindebben fontos, hogy a tanulók társas kapcsolatairól is legyen információnk. Nemzetközi vizsgálatokból tudjuk, hogy a személyiségtényezőknek jelentős szerepe lehet a sikeres beilleszkedésben (Bless, 1995), valamint a kortárskapcsolatoknak és a pedagógusokkal való viszonynak (McCoy, Banks, 2012; Estell és mtsai, 2008). Az eddigi kutatások vegyes eredményeket hoztak azzal kapcsolatban, hogy milyen helyzetük van a sajátos nevelési igényű lányoknak és fiúknak a befogadó közösségekben. Előadásunkban így most elsősorban a nemi különbségekre, valamint az egyes osztályfokok közösségeinek alakulásában látható jellemző sajátosságokra helyezük a hangsúlyt.

A vizsgálati mintánkba összesen 105 osztály adatai kerültek be (4-6. osztályok; több, mint 1800 fő, ebből 154 fő enyhén értelmi fogyatékos). A tanulók társas helyzetének megismerése érdekében a Mérei-féle többszemponú szociometriát alkalmaztuk. Adatainkat egy általunk fejlesztett web-alapú szoftverrel rögzítettük és elemeztük.

Eredményeink közül kiemeljük, hogy több magányos enyhén értelmi fogyatékos fiú van a mintában, viszont akiknek van kölcsönös kapcsolata, azoknak erősebb és többfelé irányuló kapcsolatai vannak, mint a lányoknak. A tanulók rokonszenvi választásai jellemzően az azonos nemű társaik felé irányulnak.

Vizsgáljuk annak szerepét is, hogy hány integrált tanuló van egy befogadó közösségben. Az eddig feldolgozott adataink azt mutatják, hogy ha több enyhén értelmi fogyatékos gyermek van az osztályban, akkor a negatív választások száma megoszlik az integrált tanulók között, vagyis mindegyikük egyformán szerepel a köztudatban negatív jelentőségük révén. Elemzésünk középpontjába kerültek továbbá a tanulók egocentrikus (saját magukra adott) választásai a beilleszkedési nehézséggel kapcsolatos kérdések mentén. A közösségek általában az integrált tanulókra osztják az "elutasított tanuló" szerepét, amit ők is érzékelnek, és ezt tükrözik egocentrikus választásaik. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulókat integráló közösségek sajátos hierarchikus és szerepszerű tagolódása osztályfoktól függetlenül van jelen.

Adataink az iskolai társas folyamatok megismerését segíthetik, illetve a pedagógusok nevelési feladataira világíthatnak rá. Összességében hozzájárulhatnak az általános iskolai integrált nevelés sikeres és hatékony hazai megvalósításához, hangsúlyosan a tanulók közötti baráti kapcsolatok, szociális kapcsolatok erősítése terén.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS: A kutatást a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatta.

Kulcsszavak: szociometria, integráció, enyhe értelmi fogyatékos